

Nr 166.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; given Stockholms slott den 14 mars 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Torsten Nilsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås vissa markförvärv till en kostnad av sammanlagt 5 575 000 kronor (punkterna 1, 4 och 5). Vidare föreslås anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt till en kostnad av 900 000 kronor (punkt 3) och anordnande av lokaler för försvarets fabriksstyrelse till en kostnad av 600 000 kronor (punkt 6). Härjämte begäres godkännande av ett markbyte med Borås stad (punkt 2).

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÅNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, frågor angående vissa markförvärv för försvaret m. m. och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under arméns, marinens och flygvapnets delfonder av försvarets fastighetsfond för budgetåret 1952/53 beräkna investeringsanslag av respektive 600 000 kronor, 200 000 kronor och 580 000 kronor.

Vid anmälan av ifrågavarande anslagsfrågor anförde jag, att ytterligare utredningar vore erforderliga, innan slutlig ställning kunde tagas till flertalet av de föreslagna markförvärven.

Sedan utredningarna numera slutförts, upptager jag i det följande till behandling frågor om anslag till vissa markförvärv. Jag avser även att i detta sammanhang underställa riksdagens prövning en fråga om visst markbyte med Borås stad.

I förenämnda proposition har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1952/53 beräkna ett investeringsanslag av 650 000 kronor.

Vid anmälan av ifrågavarande anslagsfråga framhöll jag, att förnyad utredning påginge inom fortifikationsförvaltningen rörande forskningsanstaltens lokalfråga. Sedan denna utredning numera slutförts, upptager jag i det följande till behandling fråga om anslag till anordnande av lokaler för forskningsanstalten.

Slutligen kommer att till behandling upptagas fråga om anordnande av lokaler för försvarets fabriksstyrelse.

Det sammanlagda medelsbehovet för de markförvärv och byggnadsarbeten, som i det följande anmälas, uppgår till 7 075 000 kronor.

IV. FÖRSVARETS FONDER.

A. FÖRSVARETS FASTIGHETFOND.

Arméns delfond.

[1.] **Vissa markförvärv.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 11) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under arméns delfond beräkna ett investeringsanslag av 600 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Förvärv av fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente. I sina medelsäskanden för budgetåret 1951/52 anmälde fortifikationsförvaltningen behov av medel till förvärv av fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente samt underställde, sedan utredning i ärendet slutförts, genom skrivelse den 7 november 1950 ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Därvid hemställde förvaltningen, att för ändamålet måtte anvisas ett belopp av 290 000 kronor.

Till stöd för förslaget återopade fortifikationsförvaltningen en framställning från chefen för Norrlands dragonregemente, vari denne framhållit, att regementets övningsfält, som endast omfattade 58,52 hektar, vore plant och i huvudsak helt öppet. Det vore lämpligt för grundläggande utbildning i ridning och för utbildning av remonter. Utbildning i eldstrid med skarp ammunition kunde däremot icke ske å fältet utan måste äga rum å Västerbottens regementes övnings- och skjutfält. Då dragonregementet finge disponera detta fält endast en och en halv dag per vecka, kunde utbildning i strids- och fältskjutning icke ske därstädes i anbefalld utsträckning. För att tillgodose regementets trängande behov av stridsskjutningsterräng hade regementschefen år 1947 träffat överenskommelse med vederbörande markägare rörande rätt för regementet att mot erläggande av markskadeersättning för stridsskjutning disponera ett markområde vid Rönnbäck i Umeå socken omkring 15 km nordväst om Umeå. Intill området funnes såväl öppen som betäckt terräng, vilken vore synnerligen lämplig för all slags stridsutbildning, hästtjänst, bivackttjänst och utbildning i simning med och utan hästar. Även denna terräng hade tidvis disponerats av regementet mot erläggande av markskadeersättning. Värdet ur övningssynpunkt av de bägge områdena skulle enligt regementschefen avsevärt ökas, därest regementet även finge disponera terrängen öster därom intill stranden av Hissjön. Denna terräng skulle delvis kunna utnyttjas för stridsskjutning och skulle i kombination

med området i övrigt giva väsentligt ökade möjligheter för stridsutbildning i anfallsstrid med stöd av tunga vapen. Under övningsuppehåll skulle öppen mark inom området kunna utnyttjas för betesgång av hästar, för vilket ändamål mark nu måste arrenderas på annat håll. Regementschefen hade föreslagit, att förenämnda tre områden, som tillhopa omfattade cirka 263 hektar, måtte förvärfvas.

Sedan såväl chefen för armén som vederbörande militärbefälhavare förklarat, att behov av mark för stridsskjutning och andra övningar för förband i Umeå konstaterats föreligga och tillstyrkt bifall till regementschefens förslag, hade sedermera fortifikationsförvaltningens domän- och skjutbaneofficerare efter verkställd utredning framhållit, att den till förvärf föreslagna marken borde utökas med visst område med hänsyn till önskvärdheten av att erhålla en med befintliga skiftesgränser någorlunda sammanfallande gränsdragning. Området vore ur såväl utbildnings- som säkerhetssynpunkt lämpligt för skjutning med eldhandvapen, kulsprutor och granatkastare. Inom området funnes skogklädda höjder vilka utgjorde tillräckligt kulfång. Någon bebyggelse inom för säkerheten erforderligt område förekomme icke.

Fortifikationsförvaltningen hade låtit värdera det till förvärf föreslagna området, vilket omfattade sammanlagt cirka 328,3 hektar. Värdet av området med därå befintliga byggnader jämte inom detsamma växande skog hade uppskattats till 218 180 kronor. Då därtill komme att man måste räkna med att till tre fastighetsägare få utbetala särskild inträngsersättning, skulle kostnaderna för markförvärvet enligt värderingen sålunda uppgå till i runt tal 225 000 kronor.

Länsstyrelsen i Västerbottens län hade meddelat, att länsstyrelsen icke hade något att erinra mot att ifrågavarande område förvärvades för användning såsom övnings- och skjutfält.

För egen del framhöll fortifikationsförvaltningen, att utredningen i ärendet ådagalagt, att regementets övningsfält icke kunde utnyttjas för utbildning i strids- och fältskjutning samt att möjlighet icke förefunnes för regementet att disponera Västerbottens regementes övnings- och skjutfält i sådan utsträckning, som erfordrades för att utbildningen i strids- och fältskjutning skulle kunna bedrivas därstädes. Det finge därför anses vara ett trängande behov för regementet att snarast erhålla fältskjutningsterräng. Det föreslagna området, som i en till handlingarna i ärendet hörande karta utmärkts med röda begränsningslinjer, syntes förvaltningen lämpligt för ändamålet. Med hänsyn till att några förhandlingar icke förts med markägarna, hade fortifikationsförvaltningen, som icke hade något att erinra mot värderingen, funnit det erforderligt att räkna med en säkerhetsmarginal av 20 % och visst belopp för bestridande av kostnader för avstyckningar m. m. För förvärvet skulle sålunda erfordras i runt tal 290 000 kronor.

Genom beslut den 15 juni 1951 fann Kungl. Maj:t framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *fortifikationsförvaltningen* ånyo upptagit frågan om förvärv av ifrågavarande fältskjutningsterräng och i anslutning härtill anfört, att på grund av den värdestegring, som inträtt sedan värderingen verkställts i ärendet, ansåge sig förvaltningen böra räkna med en ökning av mark-, skogs- och byggnadsvärden m. m. av cirka 27 % eller i runt tal 61 000 kronor. Med hänsyn till att några förhandlingar icke förts med markägarna funne förvaltningen det fortfarande erforderligt att räkna med viss säkerhetsmarginal ävensom ett belopp av 25 000 kronor för bestridande av kostnader för iståndsättning av vissa vägar inom området, gränsernas utmärkande, avstyckningar m. m. För förvärvet skulle sålunda erfordras 368 000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att med vederbörande markägare förhandla om förvärv för kronans räkning av ifrågavarande område, har fortifikationsförvaltningen i skrivelse den 15 februari 1952 anfört i huvudsak följande.

Vid verkställd utredning hade befunnits, att det ursprungligen till förvärv föreslagna området om cirka 328,3 hektar av säkerhetsskäl borde utvidgas till att omfatta jämväl ett område om cirka 6,9 hektar av fastigheten Rönnbäck 1⁴. Det hade nämligen konstaterats, att den å sistnämnda område växande skogen erhållit skottskador vid regementets skjutövningar. För dessa skador syntes vederbörande fastighetsägare komma att påfordra ersättning, därest området icke förvärvades av kronan. Vidare hade det visat sig erforderligt att förvärva ett å Hissjöns östra strand beläget område om cirka 1 000 kvadratmeter av fastigheten Hissjön 3²⁸, vilket område av regementet utnyttjades såsom landstigningsplats vid de i Hissjön bedrivna simövningarna med hästar. Slutligen hade ägaren till fastigheten Hissjön 3¹⁴ anhållit, att från förvärvet måtte undantagas ett område om cirka 12,5 hektar ävensom samtliga fastighetens byggnader, vilka alla vore belägna inom detta område. Då redan tidigare befunnits, att något hinder däremot icke föreläge ur militär synpunkt, hade förvaltningen icke velat motsätta sig, att det av markägaren angivna området jämte därå befintliga byggnader undantoges från förvärvet.

Sedan angivna justeringar vidtagits beträffande det till förvärv föreslagna områdets gränser komme detsamma att i areal omfatta cirka 322,8 hektar och bestå av 7 hela registerfastigheter, 8 fastighetsdelar, en för Rönnbäckes by samfällid kvarnplats samt vissa samfällida vägar. Samtliga berörda fastigheter vore i privat ägo.

Med hänsyn till inträffade prisstegringar och vidtagna ändringar beträffande områdets gränser hade åt förvaltningens jägmästare uppdragits att verkställa ny värdering i ärendet. Enligt denna värdering hade värdet av området med därå befintliga byggnader jämte inom detsamma växande skog uppskattats till i runt tal 294 000 kronor. Därtill komme, att man måste räkna med att till vissa fastighetsägare utbetala ersättningar för i värderingen icke inräknat tomtvärde å 5 000 kronor ävensom vissa in-trångsersättningar å 9 000 kronor. Kostnaderna för markförvärvet skulle

sålunda enligt värderingen komma att uppgå till sammanlagt (294 000 + 5 000 + 9 000 =) 308 000 kronor. Fortifikationsförvaltningen hade icke funnit anledning till erinran mot den verkställda värderingen.

Sedan fortifikationsförvaltningen därefter upptagit förhandlingar med markägarna, hade samtliga dessa förklarat sig villiga att till kronan överlåta sina respektive markområden under förutsättning att enighet kunde uppnås angående köpeskillingen. Vid de fortsatta förhandlingarna hade emellertid markägarna fordrat ersättningar, som i genomsnitt låge cirka 150 % över de värden, som respektive område åsatts enligt den föreliggande värderingen. Då några överenskommelser angående marköverlåtelse därför icke kunnat träffas med markägarna, syntes expropriationsförfarande få tillgripas för förvärvets genomförande.

Med hänsyn till ovissheten angående storleken av de markersättningar, som kunde komma att tillerkännas fastighetsägarna vid en eventuell expropriation, funne fortifikationsförvaltningen erforderligt att utöver de med stöd av värderingen beräknade kostnaderna för markförvärvet räkna med en säkerhetsmarginal av cirka 25 %. Kostnaderna för expropriationsförfarandet kunde uppskattas till cirka 10 000 kronor. Därjämte erfordrades ett belopp av 25 000 kronor för bestridande av kostnader för iständsättning av vissa vägar inom området, gränsernas utmärkande m. m. För förvärvet borde sålunda beräknas sammanlagt (308 000 + 77 000 + 10 000 + 25 000 =) 420 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har i anledning härav hemställt, att för förvärv av fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente måtte anvisas ett belopp av 420 000 kronor.

Departementschefen.

Såsom av det anförda framgår föreligger otvivelaktigt stort behov av lämplig strids- och fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente. Då det till förvärv föreslagna området synes uppfylla alla krav i detta hänseende, anser jag mig böra förorda fortifikationsförvaltningens slutliga förslag, innebärande förvärv av cirka 323 hektar mark. Med hänsyn till att frivillig uppgörelse med godtagbara försäljningsvillkor icke synes kunna åstadkommas, har jag intet att erinra mot att, på sätt fortifikationsförvaltningen föreslagit, området i fråga förvärvas genom expropriation. Däremot ställer jag mig tveksam mot den för förvärvet beräknade kostnaden. Ehuru det givetvis är synnerligen vanskligt att exakt beräkna kostnaderna vid ett expropriationsförfarande, synes det mig tillfyllest om för ändamålet anvisas ett belopp av 400 000 kronor. Därest detta belopp icke skulle förslå, torde för förvärvets genomförande ytterligare erforderliga medel kunna inrymmas inom det belopp, som jag i det följande ämnar föreslå för mötande av oförutsedda utgifter vid markförvärv.

Utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde. I sina anslags-
äskanden för budgetåret 1952/53 har fortifikationsförvaltningen anmält behov av medel för utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde.

I avvaktan på slutförande av den då pågående utredningen beräknades ett belopp av 16 000 kronor för förvärvets genomförande.

Sedan ifrågavarande utredning slutförts, har *fortifikationsförvaltningen* med skrivelse den 29 november 1951 underställt ärendet Kungl. Maj:ts prövning samt därvid anfört i huvudsak följande.

Chefen för Bohusläns regemente hade föreslagit, att ett markområde om cirka 30 hektar, benämnt lägenheten Nyborg, måtte förvärfvas för utvidgning av regementets fältskjutningsområde vid Bulid norr om Uddevalla. Som skäl därför hade bland annat framhållits, att Bulidsområdets avsevärda utsträckning i norr—söder med i stort sett endast en genomgående vägförbindelse försvårade utnyttjandet av fältet. Skjutningar inom detsamma måste med hänsyn till befintliga kulfång och lämplig målterräng alltid utföras från öster mot väster och ofta tvärs över förenämnda väg, icke minst inom områdets södra och mellersta delar. Därvid måste antingen vägen avstängas för trafik till och från de norra delarna eller också skjutningarna avbrytas för nödvändig sådan trafik. Trafikfrekvensen genom Bulidsområdets södra och mellersta delar hade ökat på grund av den år 1949 skedda utökningen av områdets norra del med det s. k. Lövåsområdet, inom vilket viktiga övningsanordningar tillkommit. Å andra sidan hade det »farliga området» vid granatkastarskjutning i hög grad ökat genom de år 1950 fastställda bestämmelserna för skjutning med detta vapen. Då granatkastarskjutningarna måste förläggas till Bulidsområdets södra del för att gällande säkerhetsföreskrifter m. m. skulle kunna efterkommas, innebure detta, att nyssnämnda friktioner under senare år blivit allt vanligare förekommande och därmed också till allt större ohägn för utbildningen. Det hade med hänsyn därtill blivit ett alltmer framträdande önskemål att kunna nå de viktiga övningsområdena inom de norra och mellersta delarna medelst vägförbindelse österifrån, som icke berörde den södra delen. Företagen utredning hade givit vid handen, att sådan vägförbindelse enklast kunde anordnas över det till inköp föreslagna området, beläget mellan Bulidsområdets nordöstra del och landsvägen norrut från Uddevalla. Därest Nyborgsområdet tillades övningsfältet, skulle ökade möjligheter skapas för dettas utnyttjande genom att förenämnda viktiga övningsområden kunde nås över egen mark från stora landsvägen. Icke minst för dubbelsidiga förbandsövningar vore det dessutom av stor betydelse att erhålla ytterligare en infart till övningsområdet. En sådan infart skulle även underlätta genomförandet av ofta aktuella förflyttningar av trupp mellan Bulidsområdet och regementets östra övningsområde, det s. k. Samnerödsområdet. Genom förvärvet av Nyborgsområdet skulle regementet också tillföras ur övnings synpunkt synnerligen värdefull mark.

Sedan chefen för armén tillstyrkt förvärvet, hade fortifikationsförvaltningen låtit värdera området som befunnits bestå av stadsägorna nr 145,

146, 147 och 148 i Uddevalla stad samt omfatta en areal av cirka 33,5 hektar. Området hade därvid värderats till sammanlagt 13 160 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har förklarat sig anse, att övervägande skäl talade för att det ifrågavarande området av kronan förvärvades. Den företagna värderingen hade icke givit anledning till någon ämbetsverkets erinran. Då emellertid förhandlingar med markägarna icke påbörjats, borde ett i förhållande till värderingssumman med omkring 20 % förhöjt belopp stå till förfogande för förvärvets genomförande. Därtill komme kostnader för gränsmarkering m. m. Sammanlagt skulle sålunda för ändamålet erfordras ett belopp av i runt tal 17 000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att förhandla om förvärv för kronans räkning av den mark, som avses för ifrågavarande ändamål, har fortifikationsförvaltningen i skrivelse den 15 februari 1952 anfört, att den ifrågavarande fastigheten hade inköpts av nuvarande ägaren tid hade ägaren påbörjat tämligen omfattande iståndsättningsarbeten inom den å stadsägan 146 befintliga bostadsbyggnaden. De hittills utförda arbetena i slutet av juni 1951. Fastigheten hade värderats till 13 160 kronor. Emellertena hade kostnadsberäknats till i runt tal 4 800 kronor. Förvaltningen hade med ägaren, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1952, slutit avtal om förvärv av fastigheten för kronans räkning för en köpeskillning av 18 000 kronor. Överlåtelsen omfattade även för iståndsättningsarbetenas fortsättande anskaffade materialier. Då köpeskillingen i stort sett sammanfölla med den ursprungliga värderingssumman jämte värdet av de utförda iståndsättningsarbetena och anskaffade materialierna, hade uppgörelsen syntts förvaltningen fullt godtagbar. Frågan huruvida de av ägaren påbörjade iståndsättningsarbetena lämpligen borde fullföljas, när kronan förvärvat fastigheten, vore för närvarande föremål för utredning. Därest arbetena funnes böra fullföljas, syntes kostnaderna därför kunna bestridas av medel som stode till förvaltningens förfogande å fastighetsfondens stat. För gränsmarkering beräknades ett belopp av 500 kronor bliva erforderligt.

Fortifikationsförvaltningen har hemställt, att för utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde måtte anvisas sammanlagt (18 000 + 500 =) 18 500 kronor.

Departementschefen.

Den i ärendet förebragta utredningen får anses ha styrkt behovet av en utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde. Jag tillstyrker därför, att medel anvisas för inköp av härför erforderlig mark. Då det framlagda förslaget till dylikt markförvärv synes innebära en god lösning, kan jag biträda detsamma. Den genom det ingångna preliminära köpeavtalet bestämda köpeskillingen torde under nuvarande förhållanden få

anses skälig, varför det träffade avtalet bör kunna godkännas. Mot kostnadsberäkningen i övrigt har jag ingen erinran. För ändamålet torde därför ett belopp av 18 500 kronor böra beräknas.

Oförutsedda utgifter för markförvärv. Under senare år har som regel, då medel på en gång beviljats för flera markförvärv, ett särskilt belopp även anvisats för mötande av oförutsedda utgifter i samband med förvärvens genomförande. Det inträffar nämligen icke sällan, att den reserv, som upptages under varje anslagspost till markförvärv, där expropriation förutses behöva ifrågakomma, befinnes vara otillräcklig i de fall då av expropriationsnämnden fastställd ersättning överstiger det vid anslagsberäkningen uppskattade värdet av expropriationsföremålet. Likaledes kunna prisstegringar inträffa under den tid, som förflyter mellan kostnadsberäkningens uppgörande och förvärvets genomförande. Genom att särskilda belopp anvisats för att möta dylika oförutsedda utgifter, har det i många fall blivit möjligt att undvika den omgång, som skulle bli nödvändig, därest varje — om än obetydlig — brist i en anslagspost för markförvärv måste föranleda särskilt riksdagsäskande. Fortifikationsförvaltningen har nu föreslagit, att för detta ändamål måtte anvisas ett belopp av 150 000 kronor. Med hänsyn till den omfattning i vilken expropriation under senare år måst användas, synes det mig lämpligt att nu anvisa ett tämligen stort belopp för oförutsedda utgifter. Fortifikationsförvaltningens förslag kan jag emellertid icke helt tillstyrka. Jag föreslår, att för ändamålet beräknas 81 500 kronor. Liksom hittills varit fallet böra dessa medel jämväl kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för bestridande av uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av arméns fastighetsbestånd.

Sammanfattning. I enlighet med vad i det föregående anförts beräknar jag följande belopp för markförvärv för armén.

Förvärv av fältskjutningsterräng för Norrlands dragonregemente	400 000
Utvidgning av Bohusläns regementes fältskjutningsområde	18 500
Oförutsedda utgifter för markförvärv för armén	81 500
	Summa kronor 500 000

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

[2.] **Markbyte med Borås stad.** Med skrivelse den 31 december 1951 har *fortifikationsförvaltningen* överlämnat ett exemplar av ett med drätselkammaren i Borås avslutat preliminärt avtal rörande markbyte mellan kronan och Borås stad samt hemställt, att ifrågavarande avtal måtte godkännas. Av skrivelsen inhämtas följande.

I skrivelse till fortifikationsförvaltningen den 8 februari 1949 hade vederbörande distriktschef vid statens järnvägar meddelat, att statens järnvägar vore i stort behov av mark för utbyggnad av bangården i Borås samt att verkställda undersökningar givit vid handen, att lämpligaste platsen för en dylik utbyggnad vore ett område om cirka 48 000 kvadratmeter av Älvsborgs regemente tillhörig, nordost om kasernetablissemnet belägen mark. Under återopande därav hade distriktschefen anhållit, att Borås stad måtte få av kronan tillbyta sig förenämnda område mot att staden till kronan överläte viss annan för regementets övningar lämplig mark. Det område, som genom markbytet komme att tillfalla staden, skulle därefter av staden avstås till statens järnvägar i och för verkställande av den planerade bangårdsutbyggnaden. Drätselkammaren i Borås hade sedermera i skrivelser till fortifikationsförvaltningen framlagt förslag till genomförande av markbytet. Efter hörande av militärbefälhavaren och chefen för armén, vilka i avgivna yttranden avstyrkt det förslagna markbytet, hade fortifikationsförvaltningen funnit den gjorda framställningen icke böra föranleda någon ämbetsverkets vidare åtgärd.

Sedermera hade drätselkammaren i Borås i skrivelse till fortifikationsförvaltningen den 22 mars 1951—med förmälan att statens järnvägars distriktschef i Borås hemställt om stadens medverkan att inför det alltmer påträngande behovet av en utbyggnad av bangården därstädes få den tidigare avhandlade markfrågan upptagen till förnyad prövning — framlagt nytt förslag till genomförande av ifrågavarande markbyte. Enligt förslaget skulle kronan till staden överläta äganderätten till ett område om cirka 48 000 kvadratmeter av stadsägorna nr 2423 och 2423 C i Borås mot att staden till kronan överläte äganderätten till ett omedelbart väster om regementets nuvarande övningsfält beläget område om cirka 300 000 kvadratmeter av stadsägan nr 3661. Någon mellanavgift skulle icke erläggas av någondera parten. Staden skulle äga rätt att inom viss tid å stadens bytesområde uttaga 400 kubikmeter fast mått gagnskog. Samtliga genom markbytet uppkommande avstyckningskostnader skulle gäldas av staden. I samband med markbytet skulle staden medgiva kronan rätt att under 35 år såsom skyddsområde vid regementets skjutövningar disponera ett omedelbart öster om regementets övningsfält beläget skogsområde om cirka 830 000 kvadratmeter av stadsägorna nr 5290 och 6233 samt stadsägoområdet nr 5613, allt i Borås.

Regementschefen hade tillstyrkt markbytet. Militärbefälhavaren för tredje militärområdet hade förklarat sig icke vilja motsätta sig ett genomförande av detsamma under förutsättning, dels att staden åtog sig att ombesörja och bekosta flyttning av inom kronans bytesområde befintliga baracker med ineliggande förråd, dels ock att viss av staden föreslagen bestämmelse rörande kronans dispositionsrätt till skyddsområdet, innefattande åtagande för regementet att under avtalstiden icke omdisponera sin skjutterräng, ändrades och erhöle en sådan lydelse att regementet förbunde sig att vid en eventuell omdisponering beakta angelägenheten av att denna skedde på ett ur stadens synpunkt tillfredsställande sätt. Även chefen för armén hade tillstyrkt markbytet under förutsättning att de av staden föreslagna villkoren för detsamma kompletterades och ändrades i de avseenden, som angivits av militärbefälhavaren.

Vid därefter av fortifikationsförvaltningen med staden upptagna förhandlingar, vid vilka närvarit representanter för militärbefälhavaren och regementschefen, hade staden förklarat sig villig att på egen bekostnad verkställa flyttning av omförmälda baracker med ineliggande förråd. Överenskommelse hade jämväl träffats angående formuleringen av förenämnda bestämmelse rörande regementets dispositionsrätt till skyddsområdet. Därjämte hade parterna enats om vissa smärre justeringar i det av staden framlagda förslaget till bytesavtal.

Fortifikationsförvaltningen har framhållit, att ämbetsverket sedermera låtit verkställa värdering av de i markbytet ingående områdena. Därvid hade kronans bytesområde åsatts ett värde av 90 000 kronor och stadens bytesområde, som innehölle cirka 18,4 hektar produktiv skogsmark och cirka 11,5 hektar mossmark, ett värde av 54 000 kronor. Från sistnämnda belopp skulle dock avräknas värdet av stadens omförmälda avverkningsrätt inom detta område. Områdets värde efter denna avverkning hade beräknats komma att ligga mellan 34 000—46 000 kronor, allt efter det sätt på vilket avverkningen skedde. Med hänsyn till angelägenheten av att den av statens järnvägar planerade bangårdsutbyggnaden komme till stånd ville förvaltningen icke nu motsätta sig att det föreslagna markbytet genomfördes. Skillnaden i värde mellan de i markbytet ingående områdena syntes ämbetsverket uppvägas dels av att regementet erhöle en för framtiden tryggad dispositionsrätt till det för regementets skjutövningar erforderliga skyddsområdet, dels ock av stadens åtagande att bekosta flyttningen av de inom kronans bytesområde befintliga förrådsbyggnaderna, vilka oberoende av markbytet måste flyttas av militära skäl.

I anledning härav har fortifikationsförvaltningen med drätselkammaren i Borås under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffat ett den 17 november och den 20 december 1951 dagtecknat avtal angående ifrågasvarande markbyte. Genom beslut den 8 november samma år ha stadsfull-

mäktige i Borås bemyndigat drätselkammaren att träffa avtal om markbytet på de mellan förvaltningen och drätselkammaren överenskomna villkoren.

Departementschefen.

Enligt det föreliggande förslaget till markbyte mellan kronan och Borås stad skall kronan överlåta ett område om cirka 48 000 kvadratmeter av Älvsborgs regemente tillhörig mark, det s. k. norra handexercisfältet, och i stället erhålla ett område om sammanlagt omkring 300 000 kvadratmeter, beläget i anslutning till regementets nuvarande övningsfält. Kronan skall därjämte medgivas rätt att under 35 år såsom skyddsområde disponera ett likaledes intill övningsfältet beläget skogsområde om cirka 830 000 kvadratmeter.

Även om ifrågavarande markbyte ytterst avser att bereda statens järnvägar möjlighet till verkställande av en planerad bangårdsutbyggnad, innebär jämväl detta markbyte påtagliga fördelar ur militär synpunkt. Förutom att Borås stad åtagit sig att bekesta flyttning av inom kronans bytesområde befintliga förrådsbyggnader — vilka oavsett markbytet måste flyttas — måste det anses vara av synnerlig vikt att Älvsborgs regemente erhåller en för framtiden mer tryggad dispositionsrätt till förenämnda skyddsområde än den nuvarande. Detta område har nämligen hittills endast fått disponeras tills vidare av regementet utan att dispositionsrätten varit reglerad i avtal.

Med hänsyn till vad sålunda anförts förordar jag, att markbytet kommer till stånd på föreslagna villkor. Ärendet torde böra underställas riksdagens prövning.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att förutnämnda markbyte med Borås stad må komma till stånd på i huvudsak de villkor, som i det föregående angivits.

[3.] **Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 3) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt beräkna ett investeringsanslag av 650 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

För vidtagande av vissa provisoriska åtgärder för försvarets forskningsanstalts förläggning anvisade 1947 års riksdag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1947/48 ett reservationsanslag av 770 000 kronor.

Efter förslag av Kungl. Maj:t anvisade sedermera 1948, 1949 och 1950 års riksdagar för budgetåren 1948/51 investeringsanslag av tillhoppa (715 000 + 1 000 000 + 400 000 =) 2 115 000 kronor för samma ändamål.

För innevarande budgetår har riksdagen efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1951:109 anvisat ett investeringsanslag av 500 000 kronor till anordnande av lokaler för forskningsanstalten. Anslaget avsågs enligt propositionen närmast för ombyggnad av vissa utrymmen inom Lv 3:s kaserneetablissemang i Stockholm. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 122 anförde statsutskottet vid behandlingen av denna anslagsfråga, att utskottet, då något annat förslag i förläggningsfrågan icke förelåge, ansett sig böra tillstyrka att medel för ifrågavarande ändamål anvisades. Utskottet var emellertid icke övertygat om att anstaltens lokalfråga på längre sikt borde lösas genom ianspråktagande av nämnda etablissemang. Frågan syntes utskottet tarva ytterligare överväganden. Med hänsyn till angelägenheten av att anstaltens lokalförhållanden stabiliseras förutsatte utskottet, att riksdagen så snart ske kunde finge tillfälle att taga ställning till förslag om en definitiv lösning av denna fråga.

Genom brev den 18 maj 1951 uppdrog Kungl. Maj:t sedermera åt fortifikationsförvaltningen att i samråd med försvarets forskningsanstalt, med beaktande av vad i statsutskottets utlåtande sålunda anförts, verkställa förnyad utredning rörande forskningsanstaltens lokalfråga och att i samband med medelsäskandena för budgetåret 1952/53 redovisa resultatet av denna utredning.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har fortifikationsförvaltningen framhållit, att ämbetsverket avsåge att sedan utredningen slutförts i ett sammanhang inkomma med framställning om medel för tillgodoseende av forskningsanstaltens lokalbehov enligt det resultat, utredningen kunde giva.

Fortifikationsförvaltningen har sedermera, efter samråd med försvarets forskningsanstalt, chefen för försvarsstaben, arméförvaltningens tygavdelning, marinförvaltningen och flygförvaltningen ävensom med byggnadsstyrelsen, i skrivelse den 21 februari 1952 framlagt förslag i ärendet.

Innan jag upptager till behandling förevarande förslag, torde jag få erinra om att i propositionen 1951:109 anmäldes lokalbehov för — förutom forskningsanstalten — även försvarets robotvapenbyrå, försvarsstabens fotoanstalt samt marin- och flygförvaltningarna. Härjämte anmäldes behov av lokaler för att möjliggöra ett sammanförande av försvarsgrenarnas anpassningslaboratorier med forskningsanstalten.

Fortifikationsförvaltningen har framhållit, att ämbetsverket haft överläggningar med byggnadsstyrelsen rörande möjligheterna att inom rimlig tid tillgodose nämnda myndigheters — utöver forskningsanstaltens — lo-

kalbehov. Byggnadsstyrelsen hade därvid meddelat, att styrelsen vore beredd att framlägga förslag om ytterligare bebyggelse för försvarsgrensförvaltningarnas behov i anslutning till komplexet »Tre Vapen» på Ladugårdsgårde. En dylik byggnad kunde beräknas bli färdig tidigast år 1955. Med hänsyn till angelägenheten av att försvarsgrensförvaltningarnas lokalbehov till vissa delar snarast möjligt tillgodosåges hade emellertid överenskommelse träffats mellan byggnadsstyrelsen och fortifikationsförvaltningen därom att fortifikationsförvaltningen i samband med förevarande utredning jämväl skulle söka provisoriskt lösa lokalfrågan för nämnda förvaltningar.

Innan jag övergår till redogörelse för fortifikationsförvaltningens utredning, får jag erinra att försvarets forskningsanstalt (FOA) är organiserad på, förutom kansli, tre avdelningar, nämligen en kemisk (FOA 1), en fysisk (FOA 2) och en elektroteknisk (FOA 3). För förstnämnda avdelning har uppförts ett flertal permanenta byggnader i Ursvik, medan kansliet och de övriga avdelningarna — bortsett från avdelningarnas försöksstationer på Södertörn respektive i Bromma — endast ha provisoriska lokaler, belägna på flera olika platser inom Stockholm och Solna.

Fortifikationsförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse föreslagit, att lokaler anordnas för forskningsanstaltens kansli, avdelningarna 2 och 3, försvarsgrensförvaltningarnas anpassningslaboratorier och försvarets robotvapenbyrå inom Stockholms luftvärnsregementes nuvarande kasernområde i kvarteret Garnisonen i Stockholm, medan avdelning 1 och försöksstationerna skulle kvarligga på nuvarande platser. Förslaget innebär vidare, att den permanenta lösningen av lokalfrågan inom kvarteret Garnisonen skulle avse fullständig nybyggnad. Nybyggnaden skulle ske i etapper och i avvaktan på dess genomförande skulle lokalbehovet för forskningsanstaltens kansli och robotvapenbyrån samt för utökning av avdelningarna 2 och 3 provisoriskt tillgodoses inom luftvärnsregementets befintliga byggnader. Vidare skulle i hälften av östra kasernflygeln lokaler provisoriskt iordningställas för marinförvaltningens omedelbara behov av tjänsterum. Försvarsgrensförvaltningarnas behov i övrigt skulle i avvaktan på nybyggnad av ämbetshus vid »Tre Vapen» provisoriskt tillgodoses genom ianspråktagande av vissa förhyrda lokaler, som förväntas bliva lediga under innevarande år.

Kostnaderna för föreslagen nybyggnad för forskningsanstalten m. m. ha enligt prisläget den 1 oktober 1951 beräknats till 13 950 000 kronor. Kostnaden för den första nybyggnadsetappen har beräknats till 3 400 000 kronor samt för erforderliga ändrings- och ombyggnadsarbeten i befintliga kaserner 2 200 000 kronor, eller sammanlagt 5 600 000 kronor. Enär 1951 års riksdag för ändamålet beviljat 500 000 kronor, skulle anslagsbehovet

för byggnadsåtgärder inom kvarteret Garnisonen uppgå till 5 100 000 kronor, fördelat med 1 500 000 kronor under innevarande budgetår samt 1 800 000 kronor under vart och ett av budgetåren 1952/53 och 1953/54.

Fortifikationsförvaltningen har vidare upptagit till prövning frågan om erforderliga byggnadsåtgärder för avdelning 1 och försöksstationerna. Ämbetsverket har därvid erinrat om att verket i sina medelsäskanden för budgetåret 1951/52 beräknat kostnaderna för av forskningsanstalten föreslagna arbeten vid de skilda avdelningarna till sammanlagt 2 050 000 kronor enligt prisläget den 1 januari 1950.

I fråga om medelsäskanden för budgetåret 1952/53 har fortifikationsförvaltningen anfört bland annat följande. Forskningsanstalten hade framhållit, att under förutsättning att lokalfrågan för anstaltens avdelning 3 ordnades genom nybyggnad vid Lv 3 inom cirka 2 år erfordrades icke den för budgetåret 1951/52 anmälda tillbyggnaden av laboratoriebyggnad vid samma avdelning. Övriga för samma budgetår upptagna byggnadsobjekt påverkades icke av nybyggnaden vid Lv 3, varför medel för dessa objekt borde äskas. Därutöver erfordrades medel för uppförande av en hangar vid den teletekniska försöksstationen å Bromma flygplats. Denna hangar vore nödvändig för att inrymma försöksflygplan, som disponerades för teletekniska försök. Till hangaren borde även förläggas expedition och omklädnadsrum samt förråds- och verkstadsutrymmen. Kostnaderna för uppförande av hangarbyggnaden hade enligt prisläget den 1 oktober 1951 beräknats till 1 410 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har beräknat kostnaderna för de för budgetåret 1951/52 anmälda byggnadsobjekten, oberäknat tillbyggnad av laboratoriebyggnad vid avdelning 3 men inklusive prisstegringar under tiden 1/1 1950—1/10 1951, till 2 715 000 kronor. För täckande av merkostnader till följd av prisstegringar m. m. intill den 1 oktober 1951 å byggnadsföretag, vartill medel tidigare beviljats, erfordrades därjämte ytterligare cirka 1 125 000 kronor. Totala medelsbehovet för byggnadsarbeten vid forskningsanstaltens nuvarande anläggningar skulle således uppgå till (1 410 000 + 2 715 000 + 1 125 000 =) 5 250 000 kronor. Detta belopp har föreslagits fördelas med 1 000 000 kronor under innevarande budgetår och med 2 125 000 kronor under vart och ett av budgetåren 1952/53 och 1953/54.

Sammanlagda anslagsbehovet för första etappen avseende såväl kvarteret Garnisonen som avdelning 1 och försöksstationerna uppgår således till (5 100 000 + 5 250 000 =) 10 350 000 kronor. Av detta belopp har fortifikationsförvaltningen hemställt, att 2 500 000 kronor måtte anvisas å tilläggsstat och 3 925 000 kronor för budgetåret 1952/53.

Överbefälhavaren har i yttrande den 22 februari 1952 tillstyrkt fortifikationsförvaltningens förevarande framställning.

Departementschefen.

Med hänsyn till den korta tid som stått till buds för granskning av fortifikationsförvaltningens förslag rörande definitiv lösning av forskningsanstaltens lokalfrågor är jag icke beredd nu taga ställning härtill.

Det trängande behovet av lokaler för såväl forskningsanstalten som delar av marin- och flygförvaltningarna gör det emellertid angeläget att ytterligare lokaler för dessa myndigheter snarast kunna iordningställas. Jag anser mig kunna biträda fortifikationsförvaltningens förslag härutinnan, innebärande att provisoriska lokaler anordnas genom vissa ombyggnadsarbeten inom de befintliga byggnaderna å kasernområdet. De lokaler som därigenom kunna utvinnas anses äga ett sådant hyresvärde, att kostnaderna på ett fåtal år beräknas bli amorterade.

Av de hittills för forskningsanstaltens lokalbehov anvisade medlen ha 500 000 kronor ännu icke blivit ianspråktagna. Detta belopp torde i första hand böra utnyttjas för igångsättande av ombyggnadsarbetena. För nästa budgetår föreslår jag att för ändamålet anvisas ett ytterligare belopp av 900 000 kronor. Däremot anser jag mig för närvarande icke kunna tillstyrka anvisande av medel till anordnande av vissa lokaler i berg för forskningsanstalten, varför förslag om anvisande av det i statsverkspropositionen för ifrågavarande ändamål beräknade beloppet icke behöver föreläggas riksdagen.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anordnande av lokaler för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 900 000 kronor.

Marinens delfond.

[4.] **Vissa markförvärv.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 19) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under marinens delfond beräkna ett investeringsanslag av 200 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende. Ärendet är av den natur, att en fullständig redogörelse för detsamma icke bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde få inhämtas av de handlingar, som komma att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1950:141 anvisade riksdagen för budgetåret 1950/51 under marinens delfond ett investeringsanslag av 4 200 000 kronor till förvärv av vissa markområden i Stockholms södra skärgård. I detta anslag ingick även en medelsreserv om 162 000 kronor, varav en mindre del avsågs för utmärkande av gränser kring förvär-

vade områden. Från anslaget skulle, enligt beslut av Kungl. Maj:t, jämväl få bestridas kostnader för ytterligare markförvärv inom skärgårdsområdet, därest sådant skulle visa sig erforderligt för att säkerställa marinens behov av mark, som kunde förväntas bli föremål för exploatering eller bebyggelse.

1948 års örlogsbasutredning framlade sedermera, efter samråd med chefen för marinen och fortifikationsförvaltningen, förslag om förvärv av 48 obebyggda eller med provisoriska byggnader försedda tomter inom det för marinen erforderliga området av Mysingebaden å Muskö samt hemställde, att åt fortifikationsförvaltningen måtte uppdragas att upptaga förhandlingar med vederbörande fastighetsägare om förvärv för kronans räkning av omförmälda fastigheter ävensom i den mån antagbara överenskommelser kunde träffas, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, sluta avtal om förvärv av dylika fastigheter och till Kungl. Maj:t inkomma med upprättade avtalshandlingar. Kostnaderna för markförvärvet skulle enligt utredningens förslag bestridas med anlitande av angivna medelsreserv samt av besparingar å dels förenämnda anslag och dels det av riksdagen under titeln Vissa markförvärv i Stockholms södra skärgård å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49 anvisade investeringsanslaget av 630 000 kronor.

Genom beslut den 1 december 1950 lämnade Kungl. Maj:t fortifikationsförvaltningen det av utredningen föreslagna förhandlingsuppdraget.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har fortifikationsförvaltningen meddelat, att förvaltningen sedermera upptagit förhandlingar med ägarna till omförmälda tomter, vilka förhandlingar dittills lett till att 6 tomter förvärvats för kronans räkning. Ämbetsverket har vidare framhållit, att i samband med dessa förhandlingar ägarna till en del av de 22 tomter inom det för marinen erforderliga området, vilka hade en bebyggelse av mera permanent natur, påyrkat att kronan snarast måtte inlösa jämväl deras fastigheter. Fortifikationsförvaltningen, som i ärendet samrått med örlogsbasutredningen, hade funnit angeläget, att kronan snarast förvärvade de av dessa tomter med mera permanent bebyggelse, vilka av fastighetsägarna kunde komma att erbjudas kronan till inlösen. Huru många fastigheter, som komme att erbjudas kronan, kunde för det dåvarande icke angivas, men fortifikationsförvaltningen räknade med att inlösen komme att påyrkas beträffande ungefär halva antalet av tomterna. Preliminärt uppskattade förvaltningen förvärvskostnaderna till 200 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har sedermera i särskild skrivelse den 8 december 1951 anfört, att förhandlingarna angående förvärv av de obebyggda eller med provisoriska byggnader försedda tomterna, vilka numera avslutats, resulterat i att förvaltningen träffat avtal om förvärv för kronans räkning av ytterligare 33 av dessa fastigheter. Vid förhandlingarna, som förts

mellan förvaltningen och en av fastighetsägarna för ändamålet särskilt tillsatt kommitté, hade denna beträffande de inom ifrågavarande område av Mysingebaden belägna tomterna med mer permanent bebyggelse meddelat, att ägarna till ett 10-tal av dessa fastigheter syntes komma att under år 1952 påfordra, att deras fastigheter inlöstes av kronan. Med hänsyn till den ovisshet angående den framtida dispositionsrätten till fastigheterna, som uppstått hos berörda fastighetsägare till följd av kronans planer rörande förvärv av ifrågavarande område, ansåge fortifikationsförvaltningen, att kronan icke rimligen kunde vägra inlösa de fastigheter inom området, varom sådan framställning gjordes, vid den tidpunkt, som påyrkades av vederbörande fastighetsägare. Kostnaderna för inlösen av omförmälda fastigheter kunde förvaltningen för närvarande icke exakt ange, men ämbetsverket beräknade, att desamma komme att uppgå till i genomsnitt 20 000 kronor per fastighet eller sammanlagt till ($10 \times 20\,000 =$) 200 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har hemställt, att för markförvärv i Stockholms södra skärgård måtte anvisas ett belopp av 200 000 kronor.

I sitt den 15 november 1951 avgivna betänkande med förslag angående flyttning av Stockholms örlogsbas till Stockholms södra skärgård (SOU 1951: 46) har 1948 års örlogsbasutredning framlagt förslag om förvärv av ytterligare mark å och i närheten av Muskö. Kostnaderna för dessa markförvärv ha av utredningen uppskattats till 3 400 000 kronor enligt prisläget sista kvartalet 1950. Utredningen har föreslagit, att medel för bl. a. dessa markförvärv skola ställas till förfogande redan under budgetåret 1952/53.

Departementschefen.

Till Stockholms södra skärgård ha under senare år koncentrerats ett flertal anläggningar av central betydelse för flottan och dess krigsberedskap. Sålunda finnas inom det s. k. Hårsfjärdsområdet basanläggningar av olika slag — ammunitions- och drivmedelsförråd, torpedbåtsbas m. m. — samt vissa centrala utbildningsanläggningar (å Berga). Söder om detta område pågå (å Muskö) arbeten å i berg insprängda fartygstunnlar. För att säkra marinens behov av mark för dessa anläggningar ha betydande markområden förvärvats.

1948 års örlogsbasutredning har nu framlagt förslag om flyttning av Stockholms örlogsbas till denna del av skärgården. Förslaget innebär i huvudsak följande.

Stockholms örlogsvarv förlägges till Muskö Sköldudde och anordnas där på sådant sätt, att detsamma även kan användas såsom krigsreparationsbas. Varvet föreslås därför skola till huvuddelen insprängas i berg. Stockholms örlogsstation uppdelas så, att örlogsvarvet å Muskö övertager de uppgifter, vilka äga direkt anknytning till varvet, medan återstoden av stationen

förläggas till Berga i omedelbar anslutning till de befintliga skolanläggningarna. Vid en utflyttning av örlogsvarvet och örlogsstationen från Stockholm anses vissa huvudförråd tillhörande Ostkustens marindistrikt böra förläggas i anslutning till varvet eller stationen eller ock till vissa andra platser. Marindistriktchefen med stab och förvaltningar föreslås skola i fred kvarbliva i Stockholm.

Utredningen har beräknat kostnaderna enligt prisläget sista kvartalet 1950 för anläggande av ett örlogsvarv å Muskö m. m. till sammanlagt 202 800 000 kronor. Enär 13 800 000 kronor anvisats för redan beslutade anläggningar m. m. inom skärgårdsområdet, skulle det återstående medelsbehovet uppgå till 189 000 000 kronor. Av sistnämnda belopp har utredningen avsett 3 400 000 kronor för ytterligare markförvärv, 127 800 000 kronor för den i berg insprängda delen av anläggningen, 33 400 000 kronor för friliggande byggnader och anläggningar m. m. samt 24 400 000 kronor för komplettering av maskinpark och transportanordningar, försvarsanordningar, tjänstebostäder, landsvägsförbindelse m. m. Kostnaderna enligt prisläget sista kvartalet 1950 för anläggande av en örlogsstation vid Berga m. m. har utredningen beräknat till sammanlagt 14 300 000 kronor. Då 900 000 kronor stå till förfogande för redan beslutade byggnader och anläggningar skulle det återstående medelsbehovet uppgå till 13 400 000 kronor.

Remissbehandlingen av betänkandet har helt nyligen avslutats. Ehuru utredningens förslag i allt väsentligt tillstyrkts i de avgivna yttrandena, är jag med hänsyn till frågans ekonomiska räckvidd icke beredd att nu framlägga förslag i fråga om örlogsbasens förflyttning.

Emellertid synes det erforderligt att omedelbart säkra kronans behov av mark för flottans behov inom ifrågavarande del av Stockholms skärgård. Ett beslut om dylika markförvärv synes vara motiverat redan med hänsyn till de marina anläggningar, som redan av statsmakterna beslutats, och innebär alltså intet föregripande av ställningstagandet till utredningens förslag rörande örlogsbasens förflyttning.

Kostnaderna för de markförvärv, som ansetts böra komma i fråga, ha beräknats till sammanlagt ($200\,000 + 3\,400\,000 =$) 3 600 000 kronor. Här emot har jag intet att erinra. Av skäl som anförts under motsvarande punkt under arméns delfond böra emellertid under anslaget även beräknas medel för oförutsedda utgifter, att disponeras för ändamål som angivits i berörda sammanhang. Jag beräknar härför 900 000 kronor. Det sammanlagda medelsbehovet skulle således uppgå till ($3\,600\,000 + 900\,000 =$) 4 500 000 kronor. Beloppen torde böra anvisas under samma anslagsbeteckning som för innevarande budgetår, Vissa markförvärv.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1952/53 anvisa
ett investeringsanslag av 4 500 000 kronor.

Flygvapnets delfond.

[5.] **Vissa markförvärv.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (Kapitalbudgeten: Bil. 25, punkt 26) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under flygvapnets delfond beräkna ett investeringsanslag av 580 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar. Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1946: 229 anvisade riksdagen under försvarets fastighetsfond, flygvapnets delfond, för budgetåret 1946/47 till markförvärv för flygfältsarbeten ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Sedan flygförvaltningen framlagt en generalplan för ifrågavarande markförvärv, har Kungl. Maj:t på av förvaltningen gjorda framställningar genom särskilda beslut av förenämnda anslag ställt erforderliga medel till ämbetsverkets förfogande för vissa markförvärv.

I sina medelsäskanden för budgetåret 1949/50 hemställde flygförvaltningen om ett investeringsanslag å 1 275 000 kronor till vissa ytterligare markförvärv. Ifrågavarande medelsbehov avsåg förvärv av mark dels i huvudsaklig överensstämmelse med framlagd generalplan, dels ock för anordnande vid Ulfhult av bombfällnings- och skjutplats för Västgöta flygflottilj. Framställningen föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i 1950 års statsverksproposition och propositionen 1951: 109 har riksdagen sedermera för budgetåren 1950/51 och 1951/52 anvisat sammanlagt 800 000 kronor för markförvärv för flygfältsutvidgningar.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår har *flygförvaltningen* anført, att de flygfältsarbeten, vilka beräknades påbörjas under budgetåret 1952/53, komme att kräva ytterligare markförvärv, för vilka medel icke stode till förvaltningens förfogande. Medelsbehovet för dessa markförvärv beräknades till 500 000 kronor. Därutöver har ämbetsverket beräknat 600 000 kronor till markförvärv för nya flygfält. Sammanfattningsvis skulle således under budgetåret 1952/53 erfordras (500 000 + 600 000 =) 1 100 000 kronor.

Departementschefen.

Det torde vara ofrånkomligt att anvisa ytterligare medel för genomförande av markförvärv för flygfältsutvidgningar. Då anslagsberäkningarna härför icke givit mig anledning till erinran, förordar jag, att för ändamålet anvisas ett belopp av 500 000 kronor. Däremot anser jag mig icke kunna förorda, att medel nu anvisas till förvärv av mark för nya flygfält.

Oförutsedda utgifter för markvärv. Jämväl under flygvapnets delfond har fortifikationsförvaltningen beräknat särskilda medel till oförutsedda utgifter för markförvärv. Förvaltningen har föreslagit, att för ändamålet måtte anvisas ett belopp av 100 000 kronor. Under hänvisning till vad jag i motsvarande sammanhang anfört beträffande arméns delfond föreslår jag, att jämväl under flygvapnets delfond anvisas ett belopp för oförutsedda utgifter. Jag kan emellertid icke förorda högre medelsanvisning än 75 000 kronor. Liksom beträffande arméns delfond synes beloppet böra kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för bestridande av uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av flygvapnets fastighetsbestånd. Jag utgår från att beloppet jämväl skall kunna utnyttjas för att bestrida kostnader för tvångsinlösen av mark enligt byggnadslagen. Flygförvaltningen har för detta ändamål äskat 25 000 kronor.

Sammanfattning. I enlighet med vad i det föregående anförts beräknar jag för markförvärv under flygvapnets delfond följande belopp.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar	500 000
Oförutsedda utgifter för markförvärv för flygvapnet	75 000
	Summa kronor 575 000

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 575 000 kronor.

B. FÖRSVARETS FABRIKSFOND.

[6.] **Anordnande av lokaler för försvarets fabriksstyrelse.** Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1952: 30 har riksdagen beslutat att driften vid den till tvätt- och reparationsanstalten i Karlskrona hörande avdelningen för nytillverkning av skodon skall nedläggas och att med utnyttjande av därigenom friblivna lokaler för den centrala beklädnadsverkstaden denna i sin helhet skall förläggas till Karlskrona.

Såsom av förenämnda proposition framgår hemställde fabriksstyrelsen i skrivelse den 18 december 1951, att, därest beslut fattades om nedläggande av nytillverkningen av skor i Karlskrona, den statliga beklädnadstillverkningen måtte få sammanföras till en verkstad med utnyttjande av de därigenom ledigblivna lokalerna ävensom att få disponera den tidigare för centrala beklädnadsverkstaden i Stockholm utnyttjade fastigheten Fleminggatan 103, vilken är redovisad under försvarets fabriksfond, till ämbetslokaler för fabriksstyrelsen. Kostnaderna för därvid erforderlig ombyggnad beräknades preliminärt till omkring 500 000 kronor.

I skrivelse den 8 februari 1952 har sedermera *försvarets fabriksstyrelse* — med erinran om vad ämbetsverket i sin förstnämnda skrivelse anfört och under framhållande att en mera fullständig utredning angående utnyttjandet av fastigheten Fleminggatan 103 numera avslutats — anfört följande.

Vid utarbetandet av de slutgiltiga planerna för byggnadens ianspråktagande hade det visat sig, att för styrelsens behov ändamålsenliga lokaler, omfattande sammanlagt omkring 2 500 m², erhöles exklusive lunchrum.

De planerade ombyggnadsarbetena avsåge i första hand fabriksbyggnadens bottenvåning samt första, andra och tredje våningarna. Samtliga lokaler i dessa våningar jämte de kontorslokaler i fjärde våningen, som inretts till lokaler för den meteorologiska undersökningsorganisationen, erfordrades för fabriksstyrelsen. Det beställningskrädderi, som nu vore inrymt i fabriksbyggnaden och som oavsett beklädnadsverkstadens flyttning till Karlskrona avsåges vara kvar i Stockholm, komme att inrymmas i den nuvarande fabrikskontorsbyggnaden. Beklädnadsverkstadens nuvarande förrådslokaler, som vore förlagda i en gårdsbyggnad, vore avsedda att uthyras, i den mån de ej erfordrades för fabriksverkets behov.

Sedan en mera noggrann kostnadskalkyl numera gjorts funne styrelsen, att ett genomförande av förslaget med inredande av kontorslokaler för styrelsen i fastigheten Fleminggatan 103 skulle komma att draga en kostnad av 590 000 kronor, räknat vid nuvarande kostnadsläge.

Ett nedläggande av skofabriken i Karlskrona kunde komma att ske tämligen snart. Förflyttningen till de därigenom ledigblivna lokalerna av beklädnadsverkstadens avdelning i Stockholm vore beräknad att verkställas så snart nödvändiga reparationer utförts i Karlskrona. Då det vore i hög grad önskvärt, att arbetena med ombyggnad av fastigheten Fleminggatan 103 kunde påbörjas omedelbart efter beklädnadsverkstadens förflyttning, erfordrades beslut av innevarande års riksdag angående investeringsmedel för ändamålet. I annat fall föreläge risk, att fastigheten komme att stå till större delen outnyttjad, vilket skulle orsaka statsverket förluster.

I anslutning till det anförda har fabriksstyrelsen hemställt att 590 000 kronor måtte anvisas för ändamålet.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 13 mars 1952 anfört bland annat, att styrelsen funnit den föreslagna dispositionen av fastigheten Fleminggatan 103 i Stockholm lämplig och i princip icke hade något att erinra mot förslaget till ombyggnad av densamma. Med utgångspunkt från försvarets fabriksstyrelsens nuvarande organisation syntes enligt byggnadsstyrelsen lokalerna komma att bli helt utnyttjade redan från början. För tillgodoseende av ytterligare behov funnes vissa tillbyggnadsmöjligheter inom fastigheten.

Byggnadsstyrelsen har vidare berört vissa brandskyddsåtgärder ävensom framhållit nödvändigheten av dispens för ombyggnaden i stadsplanehänseende. Styrelsen har därvid meddelat, att den vore beredd att tillstyrka en sådan dispens. Beträffande kostnaderna har styrelsen uttalat, att med hänsyn till de nödvändiga brandskyddsåtgärderna samt med tanke

på arbetets karaktär av ombyggnad det av fabriksstyrelsen föreslagna beloppet syntes böra avrundas till 600 000 kronor.

Departementschefen.

Den nuvarande beklädnadsverkstadens avdelning i Stockholm är inrymd i fastigheten Fleminggatan 103, vilken redovisas å försvarets fabriksfond. Enligt medgivande av 1947 års riksdag må denna fastighet, därest tillverkningen i sin helhet kommer att förläggas utom Stockholm, försäljas eller användas för annat statligt ändamål.

Enligt beslut av innevarande års riksdag skall den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden förläggas till Karlskrona. Frågan om vad som skall ske med förenämnda fastighet i Stockholm är alltså aktuell. Fabriksstyrelsen har föreslagit, att fastigheten skall disponeras för ämbetslokaler för styrelsen. De av styrelsen för närvarande disponerade lokalerna i Stockholms centrum kunna härigenom frigöras för andra ändamål. Jag tillstyrker detta förslag. Då de av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna för erforderliga ombyggnadsarbeten icke givit mig anledning till erinran, föreslår jag, att ett belopp av 600 000 kronor anvisas för ändamålet.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anordnande av lokaler för försvarets fabriksstyrelse* för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 600 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Magnus T. Möller.